

ח'ים גורי**הבריחה**

אחד משרי "הטור השביעי" של נתן אלתרמן, שנבחרו לאחר תום מלחמת העולם השנייה ולאחר השואה, קריי "על הילד אברם". במוותו לטור הזה אומר המשורר, "בחיותו ישן על מדרגות ביתו בפולין כתום המלהימה, מפחד לשכב במיטהו". אביה, ברשות הקורא, כמה קטעים מהשיר זהו:

עיר פולנית,
ירח רם,
וכתמייד - עננים בשיט.
בבוא לילה שוכב הילד אבדם
על אבני מדרגות הבית.

מתיצבת אמו לפניו מקודוב
ובדגליה בארץ איננה נוגעת.
ואומרת, אברם, קר הילל ודטוב.
ביתה בוא, למיטה המוצעת.

עוונה לה אברם, אמי, אמי,
לא אישן במיטה ככל ילד.
כי אוthon בה ראיתי,
אמי, אמי,
ישנה ובלבן מאכלת.

אחר כך מתיצב לפניו אביו, "ש��וף וגבוה", גוער בו ומצווה עליו להיכנס מיד אל הבית. הילד אברם משיב לו כי פוחדר הוא לעשות כן מפני ש"אותך שם ראיתי, אבי, אבי / דום ישן כל' ראש על כתפיים". כדרך הבלתיות מתחננת אליו גם אחותו הקטנה לעשות כן, ואברם עונה לה: " ___ שמה את ישנה / עם דמעת המתים על חי". הילד אברם דוחה את בקשנות האם, האב והאחות וממשיך לשון על מדרגות הבית, לא בתוכו. אז מתיצבות "שבעים האומות" ומכריות בפניו כי "שבעים

פקודות חוק ושביעים קרדומות", ישבו על כrho אל הבית ההוא. כאן מתחולל בשיר מפנה חד ומפחיע. אドוני, בכבודו ובצמו, דובר אל הילד אברהם ואומר לו:

אל חира, אבדם,
כי גדול ועצום אשימך.
לך לך דרךليل מאכלת ורמ'
אל הארץ אשר ארך.

המשורר מצין בסוף השיר כי "הצו שרעם על אברהם האב / רעם על אברהם הנער". והכל כמו נהיר ומפורש בסיפור המשל הנורא הזה. אברהם מטרב להישאר בגיא ההריגה האינטופי באירופה. אך סיפורו אינו סיפור הפליט הנמלט כל עוד נפשו בו אל מקלט כל שהוא. כאן אומר אדוני בפירוש גם לידי אברהם: "לך לך דרךليل מאכלת ורמ' / אל הארץ אשר ארך".

כאן, יש בו בשיר זהה משאו המעד בתוכיתו על חתנוועה הזאת, שלא נודע כמותה בתולדות העמים. סיפור הבריחה נגור מהשואה, מחרובן עם ישראל באירופה, מהוואות הנוראה ש"אין לאן לשוב ואין אל מי לשוב" ו"אי אפשר לחיות על קבר אחitem". את הביטויים האלה שמעתי גם אני אישית בבואי לאירופה מפי פועליו "הבריחה" שהסבירו לי את פשר חתנוועה הזאת שהנעה מערבה ודורמה, לעבר חופי הים התיכון, רכבות היהודים.

כתום המלחמה נדרו ברחבי אירופה מיליוני בני-אדם בכל ה遐ונים האפשריים. רבים מבני העמים האלה - פליטים, עקורים, עובדי כפייה, שבויי מלחמה שהשתחררו - שבו הביתה. ליהודים שרודו לא היה בית.

הסיפור רוח בונרי, יליד צ'כוסלובקיה, עברה את נתיב היסורים מטרזינשטייט לאושוויץ והלאה. היא נותרה בחיטים והתגלגה בדרך הנדרדים לעבר ארץ מולדתה; בקרוב קבוצת חורפים עברה את הגבול. היא מספרת: "כאשר עברנו את הגבול הציכי עמדו האנשים ושרו את ההמנון, 'ארץ צ'כיה, מולדת'. פחאות ידעתן שאין לי לאן לשוב".

אך היו שבהם. לא מעטם מקרוב השרידים ניטו לשוב אל בהםם: "אולי, אולי, אולי, מישחו נשאר... אולי אחט האחים", אומרת אחת מהעדות ברט "הימים האחרונים" המתפר על הבריחה. עד אחר אומר שם: "הפקתי כל אבן וחיפשתי את אחוי". ברוב המקרים פגשו השבים את שכניםיהם שהיו לירושיהם ואת השנאה. לא פעם נתקלו בשוריקות החפעלות והפתעה: "הביתו, הביתו, הם עוד חיים!". וכמו אכזבה המתלווה לחייהם הזה - "חשבנו שהיטלר גמר עם כולם".

אבא קובנר סיפר לי כי ב-18 באפריל שנת 1946 נאספו שרידיו חנועת השומר-הצעיר בפולין וצעדו ברחובות ורשא לעבר אתר ההנצחה למורדי הגטו. אף הם שמעו לאורך והדרך קריאות החפעלות למראה ההולכים שם: "כל כך הרבה

נשארו מהם". והם שרים עם שלם שחי על אדמת פולין למעלה מאלף שנים. האם כל הפולנים היו שותפים לשנה האלים הזואת? אנטק, יצחק צוקרמן, ממנהיגי הארגון היהודי הלוחם בפולין, אומר לאחד משליחי הבריחה: "להגיד שוכלים, כל הפולנים אנטישמים זה, חסלת לי, דברי שוטה. אסור לעשות הכללות כלל. נכון, היו בינויהם: גורבה מאד מנוולים, שגתו ידם לרצת יהודים, אבל היו גם רבים שהצלו יהודים תוך שהם מסכנים את עצמם, שידעו שם יתפסו - דינם מוות". אנטק מנסה לשפט משפט צדק את העם הפולני. התמונה מסוובכת ומביכה, גם מפתידה ומכאיבה מאוד. אכן היו "אורות מאופל", אך האפליה הייתה כבדה סביב. אומר אנטק:

"כאשר חוסל מרד הגטו והגרמנים העלווה באש, היו הרבה מאוד פולנים אשר שמותו, ממש עללו על ששורפים את היהודים". אבל היו גם אחרים באותו זמן, לא מעטים, אשר המרד עורר אצלם כבוד בלחין רגיל ואהרה כלפי היהודים. במו עיני ראייתי פולנים בוכים".

אך אכן הוא תזר אל הסיכום המסביר אף הוא במידה רבה את הצורך לבירוח לאחר השואה: "זה לא משנה ולא מבטל את העובדה, כי הרוב המכרייע היה ספוג שנאת היהודים".

במתקרו "על היהיטים בין הפולנים ליהודים", שפורסם ב"משואה" קובץ ז' בسنة 1979, מביא חוקר השואה היהודי ד"ר יוסף קרמייש מובהה מדברים שפורסמו בפולין בעיצומה של השמדת היהודים:

"אסור לנו, לפולנים, לשכוח, שאנו תייכים דבר מה לגרמנים ולהיהודים להם. אמנם שיטותיהם בהשמדת היהודים הן בלבד הומאניטריות ומעורדות תחללה... אבל זה הפתרון היחיד של השאלה זו. אנו הפולנים היינו יותר מדי וחרנימן ופתחות מדי נרצחים... את היהודים צריך היה להשמד מזמן, הם עשו זאת במקומנו וטוב עשו. הגרמנים ילכו ופולין תישאר עבורה הפולנים".

שריד היהודים שברתו מפולין לאחר השואה קראו אל נסوان את המתרתש והותירו, לאחר אלף שנות חיים, את פולין בידי הפולנים. אכן, רק הבנה עד תום של המזוקה זו יכולה להסביר את פשר העזיבה ההמונייה, הבריחה. זו לא הייתה רק בריתה מאנטישמיות ארטית, רבת שנים, אלא גם מנosa מפני פוגרומים שכבר התרחשו. כותב אפרים דקל: "כחוצה מהארץ האנטישמי הגינו, מיד לאחר השתרור, דייעות על התנפלוויות ורצת היהודים". מאות יהודים נרצחים ברחבי המדינה, בחצרות, ב בתים, ברתיבות, בקרונות רכבות. הממשלה מגנה את הרצח ומנסה להילחם בפוגרומים. היא מכריזה ש"המלחמה באנטישמיות היא שאלת קיומה של פולין", אך הרג נמשך. הוא מגיע לשיאו בראשית يول' 46' בפוגרומים בעיר קיילצה. שם נרצחים, תחת עינם של

שלטונות הביטחון, ארכעים וחמיישת יהודים. בראש תהליכי הפורעים צועד כומר. קילצה היא נקודת המפנה. רכבות נוטשים Ach Polin. כתם הבריחה כבר מאורגנה ומהוامة במידה רבה עט השלטונות. כעה עומר לרשויות הנמלטיים ארגון חזק ומאורגן למופת, ארגון "הבריחה", שרטתו פוזרה על פני כל יבשת אירופה. לא הייתה מעולם "כונפיית מבריחים" כזאת, יאמר לימים אחד מפעיליה.

זה החל, כמטופר, בקבוצות קטנות. בעוד המלחמה נמשכת, כבר מארגוני יהודים לבריחה. הצעיר והצעירה ההופכים למנהיגות מקומית, המהפשים זה את זה, היוצרים את הקשרים הראשונים הם הם גיבורי הסיפור הזה.

הסיפור המופלא האוצר בחובו אה כל מרכיבי החופעה החד-פעמית הזאת מתחילה שנה לפחות לפני שפוגשים הם בחיל הbrigade הארץ-ישראלית ואחד כך בשליחים הדאשוניים. כאן מנגלה כל כשרון המעשה של הצעירים האלה, משומם שההכרח היה אבי המעשה. סיפור החנועה הזאת הוא סיפורם של מאות פעילים, של אלפיים הולכים בעקבותיהם. ככל שאתה הולך בעקבות החנועה הזאת אתה מגלה שילוב נדיר בין הכרות המצויאות עד תום לבין כוח דמיון ועוצמה העזה המאפיין אנשים צעירים בימי מהפכה. הם גילו תושיה, נחישות ועורמה. הם גילו את המעברים אפשריים ואח הדרכים המוליכות מעיר לעיר ומאייזור ומאיזן לאיזן. הם זימנו חعودות מעבר וידעו בלית ברירה אה כוחו של השוחד המעוור. הם נאלצו להמר ולآخر ולהסחנן לא פעם וגם נאטרו ונחקרו. לא פעם גבל אומץ לכם בחזפה המאפיינית את נעדרי החולפה. והימים ימי דמדומים בין עידן לעידן, עידין לא עוצבו החוקים ולא התייצבו המשטרים. עוד כוחות צבאוה הכיבוש בשיטה.

סיפור הבריחה הוא גם סיפור המטייעים ל민יהם. מהם שעוזרו תמורה בצע כתף ומהם שנתנו יד מחוץ אהדה, ומהם חילים וקצינים של צבאוה הברירה שהתגלו ברגעיו חסד נדירים לבני העם היהודי, שהסירו אה המסקה ואמרו - אני אחיכם יוסף. יוסף שידע שהאב יעקב כבר אינו בין החיים.

מדובר כאן בצבא שלם. בסידרים המהפשים כל דרך אפשרית; במפקדים המוליכים אה אנשיהם; באפסנאים החיבאים לדואג לחם, למרכז, למקום מחסה ולרכב; במומחים לנירוח מזוייפים. כמו במירוץ שליחים נמסרים האנשים מיד ליד וגעים הלאה, לעבר המערב והדרום, לעבר החופים.

סיפור הבריחה הוא גם סיפור שליחי ארץ-ישראל, שהגיעו אל הארץ שאותן עזבו כחלוצים העולים ארצאה, זמן רב או מועט לפני השואה. החנועה הזאת לא ה恰恰ם, אך הם היו לימים מארגניה הסמכוחיים והעניקו לה מסגרת ומרקם פעולה על פני כל היבשת. גם הם בברואם קראו אל נכוון את סיבות הבריחה. גם הם הסכימו עם אנטק, המוכר לכמה מהם, שהרוב המכדייע במרחב הארץ ששהדרו

מהכובש הגורני לא השתחררו מרגע האנטישמיות.

ומפני "הרוב המכרי" ו"האלים זהה", גם לאחר החורבן הגדול, ברחו היהודים. אנחנו בני הארץ, אנחנו שלא הטענו מעודנו בפניהם הזאת עם השנאה הפרטית לפני השואה ובעיקר אחרת, התקשינו לא פעם לחתfos עד תום את סיפורם הבורח. אחר כך למדנו גם אותו מפני אלה שלעברם נשלחנו.

סיפורה לי אישת יהודיה מקרפטו-רוס אין בשובה מצאה את שכנתה הגותית לובשת את השמלות של אמא שלה, שלא שבה מהבוד או מהכבשן. לימים יכתוב אצ"ג ב"רחובות הנהר" שלו:

"... ועתשו דומיה אחריםנו, הגוף קטולים לצמיחות / ועל פניהם היבשת - שבלעתם אין הכר /, כמו הים שבלו בלו ואין הכר על המים. / בכל בתינו בערים-שם: נוצרים וצלבים, נוצרים וצלבים".

במבוא לספרו "הבריחה" כותב אפרים דקל, מפקד ארגון "הבריחה" באירופה: שאיפת היסוד של היהודים שנותרו בחיים לאחר השואה הייתה: לעזוב את הארץות שהיו בתיה-קבורות לרבות יהודים!>.

הוא מוסיף כי זו הייתה מילא דבוקה למטרה שנייה - "לעלות לארץ-ישראל". את הקביעה הזאת מאשרים בזיכרוןם ובים מפעילי "הבריחה", והוא המעניקה לתנועה זו את משמעותה המיוחרת בתולדות היהודים. לא הייתה זו רק הסתלקות מקומות שהפכו לקברי אחים או מאימת השנה האלימה שקדמה את פניה ניצול בשובו לבתו, אלא גם מסע מתחשך, בכל דרך אפשרית, לעבר חופי הים התיכון.

האם ביקשו כל הבורחים להגיא הארץ? יש לשער שרבים מהם רצו קודם ככל להתרחק ככל האפשר מאיורי המוות ומהטכנה הצפוייה וגם ניצלו את תנועת הבריחה למטרה זו. ידוע לנו על יהודים שנשאו באירועה או התגלו איש בדרכו אל מרינות הים. אך הרבים יותר בחרו בארץ-ישראל, אם משומם שהיו חניכי תנועות ציוניות לכל גוניהן ואם משומם שהצטרפו בדרך אל חיל-החלוץ הנחש והמקיע שראה בשיבת הביתה, במובנה הלאומי של המילה, את טעם המשע המפרק ותכליתו. גם אלה הפכו באודיסאה הקשה והמורפלאה הזאת לחלק משיבת-ציון לאחר החורבן הגדול על ארמת הגוים.

כותב יוחנן כהן, מראשוני שליחי ארץ-ישראל לפולין, לארגון הבריחה, בספריו המרתק "עובדים כל גבול":

"... בתחילת היותה הבריחה פשוטה כמשמעותה - בריחה מהמשך הרודיפה האנטישמית, בריחה מהמעבר המזועע, בריחה מאשליות... מבלי לדעת איך, היכן ומי הטביע את השם - דבר וראי הוא, ששורשיו נעצרים במציאות היהודית של פולין לאחר השואה. הבריחה לא נוצרה כתנוועה רעיונית, לא מנהיגים דגולים ומוכרים עמדו בראשה. היא צמחה כкорח החיים ממש..."

וממשיך יוחנן ומספר את ראשית הדברים: "כמה לפני היהודים (מקפרם המדויק לא ידוע) החלו לבסוף מפולין, כבר בראשית ימי שחורה, בעוזתם של מבריחים".

מה אם כן הפך את הבריחה ל"הבריחה"? מшиб הכותב:
 "אולם, לא ברייה זו היא שהטבעה את חותמה על האקסודוס היהודי-מפולין, לא מבחינה כמותית ולא מבחינה מהותית. מה שהפך את בריחת היהודי פולין הבלתי מאורגנת ל'הבריחה', מה שהפך אותה לתנועה של שלילה טוטלית של הגלוות, למען חיוב המולדת, נתן לה את המגן, הכוון והדגל - היו תנומות-הנווער החלוציות... לגבי אנשי התנועות פירושה של 'בריחה' הייתה ברור וחדר-משמעות: הליכה לאرض-ישראל, דרך כל גבול, פתוח או חסום, ביבשה ובבים, פריצת כל מחסום..."

והיו, כמובן, יהודים שבחרו מרצונם להישאר בפולין, שהאמינו באפשרות שיקומם של חיים יהודים שם. בינםם היו גם קומוניסטים משכבר או יהודים שהשתלבו

במנגנוני המשטר החדש. אחד מלאה, שהגיע לימים לישראל, מעד:
 "אני הייתי קומוניסט. האמנתי שזכותו של כל יהודי לחיות במקום שהוא בוחר לחיות בו, אסור לנו לקבל את הגזורה האומרת שיש מקומות שאסור ליהודים להישאר בהם... הקמן מחדש קהילה יהודית, בת ספר יהודים, תיאטרון יהודי"...

רعيיתו, שאף היא אחת העדרות בסרט "הים האחרון", מוסיפה:
 "הם היו קומוניסטים יהודים, הם האמינו באידאה... חשבתי שאני שווה בכלל למיכרי הפולנים, שאני נופלת מהם". לאחר שתיקה היא מוסיפה:
 "טעיתך".

מה היה מקור הטעות? אפרים דקל ממשיך להסביר את פשר התופעה:
 "בפולין פעל האדרס האנטישמי גם לאחר השחרור, ומאות יהודים שניצלו מכਬשן ההשמדה שילמו בחיהם למלך שנאה זו... רוח של שנאה עיוורת ליהודים ושל פוגרומים רוחחו בפולין גם לאחר השחרור". הוא מציין ביטויים שהושמעו בפולין, שהגיעו לאחוני היהודים שורדו: "היטלר פתר אמ衲ת שאלת היהודים, אבל חבל שלא גמר" או - "אנחנו נשלים את אשר היטלר הותיר".

יוחנן כהן עוסק בשנאה הדאת בספריו "עוברים כל גבול". הוא מציין מחדות שניתנה לו לקריאה, פרי עטו של אחד מפעילי הבריחה שהחלה זמן רב לפני שהגיעו השליחים הראשונים מהארץ:

"היהודים הבא מהמחנות... ספק בנ-ארם ספק צל, הפחד והאימה נסוכים על פניו... הם יוצאים ובורחים מפולין, מבלי שיתנו מנוח לרגל העיפה..."

לעולם לא נחזר לארץ זו, שתוшибה כה התאכזרו לנו, כה התעללו במשפחותינו... אלה מתי מעט, שאրית הפליטה, צורר סמרטוטים מתחת לבית שחים, פת קיבר בידם ורלי מלולן, הכל היחידי, שנותר להם מהמחנה, למקורה שתוודמן להם בדרך טיפת מים, קצת מפרק, קצת דיסחה... אנו הארגון שעסוק אך ורק ביציאת היהודים...".

❖ ❖ ❖

ירושה לי בספר למן-הקוֹרָא-הצְעִיר, למען "הדור שלא ידע את יוסף", את סיפורו של יוסף, של יוסף א'. הסיפור הזה ידוע היטב לכל פועל "הבריחה" ולרבבות שהלכו בעקבותיהם. בחורתי בו משום שהוא מאפיין, על רעת השונה שבדמותה, את כל הסיפורים. אני מספר אותו בימים שבהם חוגגת בארץנו אופנת "הרstate המיתרים" ו"שחיתת הפרות הקרוויות". תנועת "הבריחה" מתוארת בפולחן זהה כמניפולציה ציונית של שרידי השואה, כמו שהיא העפלה לארץ-ישראל, היא עלייה ב', נתפסת כמסע כפוי בסFINOT עבדים.

יוסף איינברון הוא אחר מאותם רכבות שקרעו את הים בימים ההם. הוא נולד בלובוב בשנת 1921 וחיה בה עד חיסול הגטו בمارس 1943. הוא נכלא במחנה ינובסק הידיע לשמוצה וברח ממש אל יערות אוקראינה המערבית. הוא מצלה בחברת עוד כמה צעירים יהודים להגעה לחבר דנייפרופטרובסק, סמוך לחזית הלחימה שבין הגרמנים והروسים. ב-44' שוחרר האיזור בידי הצבא האדום.

כאן מתחילה האודיסאה של יוסף. במקתבו אליו הוא מכנה את הפרק הזה "עליה שהחלה עם כיבוש החבל בידי הרוסים ונסתירה באוגוסט 1945". אכן, ב-28 באוגוסט 1945 מגיע יוסף אל החוף הארץ-ישראלי בקיסריה בטפינונת "דרלין", שעל סיפונה שלושים וחמשה מעפילים, מלבד אנשי הצוות, הספינה שפתחה את תנועת העפלה לארץ-ישראל לאחר מלחמת העולם השנייה, לאחר השואה.

מדנייפרופטרובסק הוא מגיע לויטומיר ומשם לרוכנו. הוא עורך ביקור קצר בעיר מולדתו לבוב. איןנו מוצא נפש חיה מקרוב משפחתו. שם הוא ממשך לפשמישל ומשם לזישוב. הוא חוצה את הגבול הסלובקי בדרך הומינה הוא בא לדרכן שבונגריה. משם, דרך קלוז', לבוקרשט. לימים הוא ממשך לבודפשט ומשם לאוסטריה, לגרץ. משם הוא ממשך לקלגנפורט, שבאיוזר הבריטי, ומשם לטרביזיו שבאיטליה.

ברוכנו מתרחש המפגש הגורלי. שם, "בבית משפחת פארבר קיימו את המפגשים עם שארית הפליטה. בבית משפחת פארבר חדש ונרכם הרעיון לחיפוש דרכים לעלייה". כל האמת במשפט הקוצר הזה. הוא מספר על פגישתו בסתיו 1944 עם לייזר ליזובסקי ופאשה רייכמן (מראשי הפרטיזנים של רוסיה הלבנה). הוא מצורף ל专家组 הפעילים שעסקו בארגון ה"טרנספר" מרוכנו - דרומה לרומניה. יוסף

מסביר מדוע: "שمنו לעצמו כמטרה להעביר מה שירות יהודים מהצפון לדינה. ולקרוב אותם יותר וייתר לנמלים של דרום-אירופה, לעזר להם להגיע לאיטליה. האמננו כי אם נגיע למערב נוכל להמשיך דרכנו ארץ". זו תמצית סיפורו "הבריחה". יוסף שב ומספר לי במכתבו את הידוע מכבר: תנועת "הבריחה" החלה מליטא, מפולין, מロטיה הלבנה ומאוקראינה, ימים רבים לפני שהגיע לאיזוריהם האלה שליח הארץישראלי הראzon. ה策ירים וה策ירות הללו הם גיבורי הטיפוף. אנשים ביקשו לבנות. תוך כדי מעשה נוצרה בקרבם המהיגות המקומית שכיוונה את התנועה אל היישוב, לארץ ישראל.

רק לקראת אוקטובר 1945 הגיעו לפולין שליחי "הבריחה" הראשונים. תנועת-עם זו הייתה בנייה, לימוד, כל ארגון, מכל השכבות והדרגים ודרגי הפיקוד". שותפים לה פעילי תנועות הנוער הציוניות והחלוציות מכל גוני הקשת, חיילי ארץ-ישראל ב"בריגדה" ובשאר יחידות הצבא הבריטי באירופה, שליחי הארץ שניהלו את הארגון העצום הזה. וכל נשכח את החיילים היהודים שבצבאות הברית שגילו את אחיהם השרים והושיטו עזרה בגלוי ובחשאי. היו שותפים למעשה גם מבריחים מקצועיים שקיבלו את צורן בטפס בעבור הטיען.

תנועה זו לא החלה בחתם מקום אחד. בעוד יוסף וחבריו פוגשים בליבורניידובסקי ובפאהה רייכמן כבר נוצר קשר בין שרדי היהודי וילנה. שם בצוורה מקבילה התחיל לפעול אבא קובנר", מספר יוסף, "הוא הפנה אליו חברם רבים". והרי מווילנה יצאו לחופש דרומה, לבוקרשט, רוזקה קורצ'ק והמורה ד"ר ארמנט. רוזקה היא הראשונה, המגיעה ארץ ומספרת פה את מלאו סיפורו השואת, ואף מבשורת על ראשיתה של תנועת "הבריחה" הפועלת במרחבים ההם.

תנועת הברחת הגבולות דרומה ומערבה; אין אפשר לטפר ולתאר את ה"סאגה" הזאת - מסע ארוך ומפרק ומטוכנן של רבבות יהודים. זה סיפור הרפתקותות ותלאה, שאין דומה לו; סיפור תושייה ואומץ לב, נחישות וערמה וגם שוחד מעורר. בקרוב אנשי "הבריחה" מתגלים כל כשרונות ה"אורגניזציה". הם מארגנים מזון ומחסה לנורדים; הם מזיאפים ניירות מעבר; הם מעניקים זהות "יוונית" ו"יזוגטלבית" ליהודים דוברי יידיש, פולנית ורוסית. הם מערבים במעשה הזה ראשי מדינות וקציני צבא בכיריהם ולא מעט אנשי העולם התיכון. כל האמצעים מקדשים את המטרה: "לצאת מבית הקברים העצום", לנעו לעבר הארץ המوبטחת. ואכן היה משeo תנ"כ במסע הזה, ב"יסען וויאנו" שבו.

ביולי 1946 קיבל ארגון ה"ג'ינט" החלטה דрамטית: למראה סבל הפליטים, הקצז ראשי ה"ג'ינט" סכום של מיליון וחצי דולר - סכום עצום באותה הימים - למימון המסעות האלה, בדרך הנגדודים ובמחנות העראי בדרך אל חוף הים. ל"ג'ינט" היה זה צעד נועז ואמיץ: ארגון אמריקני, הכפוף לחוקי ארצות-הברית,

מממן פעילות בלתי ליגלית המכוננת למעשה נגד בריטניה הגרולה, בעלת בריתה של ארצות-הברית.

בנין הארץ, שהכירו כל שביל בארץ הקטנטנות, בנסיבות הפלמ"ח ותנוונות הנער - עמדו לימים משתאים ונפעמים מול "הסירים" האחרים, אנשי "הבריהה" שהמהפה שביריהם הייתה מפת אירופה. הם עברו וגנבו גבולות, הם נעו ברכבות ובמשאיות וצערו ברגל, בחמת הקיץ היוך ובתויפות הגשם והשלג. לא פעם כשלו אנשים מהמת המאמץ, אך המשיכו. סמי הלוי, אחד מחיללי ארץ-ישראל ומגיבורי ארגון "הבריהה", המתאר את מעבר הררי האלפים בשלג הכבד, אומר בסרטו "הים האחרון" - "אליה שסבלו יותר מכול היו החזקים מכול". היתי חוקק את המשפט הזה באבן, בשער בת-רבים.

הפגישה עם הבריגדה מתוארת בפי הניצולים ואנשי "הבריהה" כחויה שתיזכר עד יום אחרון בחייהם. יוסף עובר אל איזור הכיבוש הבריטי בקלגנפורט. שם מתרחש בחיו מאורע:

"בדרכי מידונבורג לקעפלאן נפגשתי במקורה למורי עם נחמה ארגוב (מי שהיה לימים מזכירו של דוד בן-גוריון - ח"ג). הוא בא מולנו עם מכונית משא. בראותי את סמל הבריגדה היהודית על המכונית, עצרתי את הקבוצה ואותחתתי גם לנагו לעצוז. הנаг היה חימני נחמר ביזוח. הוא זיהה אותנו. מיד נפלנו איש על צווארו של השני - נשיקות, דמעות ובקci". יוסף מוסיף: "מצאנו את עצמנו בידי חיילי הבריגדה היהודית שדאגו לנו בכלל".

בין אלף חיילי ארץ-ישראל באבא הבריטי, נמצא אז גם חבר הסופר חנן ברטוב, חיל הבריגדה. סיפورو שלו על הפגישה עם הניצולים סופר בהרחבה ובעצמה רבה הן ברומן שלו "פציע בגורות" והן בספר המסות שלו "אני לא האזר המיתולוגי". הוא מלווה רכבת צבאי מטרביזיו לקלגנפורט. שם פוגשים הוא וחבריו בבחוריה יהודיה העוברת בבית-חולים בעיר הזאת; היהודייה הראשונה הנקרית בדרכם. זו ממשיכה עדין, חורש לאחר תבוסת גרמניה הנאצית, להשתמש בנ"יריות ארויות", שהצלו את חייה. הם שואלים אותה אם ישנים עוד יהודים במקום. היא אומרת להם שבמרתף, בבית מסויים, ישנה קבוצת יהודים מהונגריה.

חנן וחבריו הולכים לשם במווצאי שבת ומווצאים אותם במסטור ההוא, באמצעות "הסודה השלישית", על פת לחם ושימורי דגים. זה היה להם כמו גילוי שכינה", מספר חנן, "כailו פגשו במשיח". גם יוסף ר' כותב לי את סיפورو על הפגישה ההיא:

"קשה לתאר את חווית הפגישה זאת עם החיילים הארץישראלים ... התהפטעה היה כה גדולה כאילו מלאכי שמים ירדו אלינו. מראה הסמלים של הבריגדה על המשאיות ועל חגי השווול היה הפיזי שקיבלנו נגד כל

ההשלכות והתלאות שעברו עליינו עד כה. הרגשנו אושר בילישוער".
ח'ים רפאל, איש סלוניקי וניצול בירקנאו, פוגש אף הוא בחילים האלה - "פתחם דאייתי על השרוול שלהם מגן-דוד. אמרתי לבבי - יש לי! יש לי פלשתינה!" ועורך חדין אהרון חוטר-ישי, חיל אוף הווא, יודע לספֶר שלאחר חלם הפגישה הראשונה שאלו היהודים ששרדו את אחיהם הארץישראלים: "איפה? איפה הייתם? איפה הייתם עד כה?!".

גם תחווה כבדה ולא מרפה זו של אנשי הארץ שהגינו באיחור רב כל כך, שלא באשמתם, הנעה רבים מפעילי "הבריחה" למאץ הצלה עילאי שיעדו המולדת. אני חושב על אנשים כמו מרדכי סורקיס ז"ל ורומיו.

גם אני הגעת לאירועה כשליח ה"הגנה" והפלמ"ח, בראשית קיץ 1947. עברתי גבולות מארץ לארץ. העבירו אותי חברי "הבריחה", יהודים מקומיים מהונגריה, צ'וסטלבקה, אוסטריה. חייתי עם הניצולים ופעלתם ביניהם לארגון הגנה ולקראת העליה ארצה. הפגישה זו הייתה שניתנה את חיי. פגשתי בהונגריה רבים מפעילי "הבריחה", ביניהם את מגדה ק' שאמרה לי:

"אף שגדלתי בהונגריה ועשיתי בוגרות בהונגריה, ידעת שאין לי מה לעשות שם, שאני רוצה לכת לארץ שלנו ולהראות להם שאני לא שווה פחדות מהם" להראות להם, לאויביה ורודפיה בהונגריה האנטישמית, אוכלת היהודים, להראות להם את שווייה האמיתי.

היא מטפרת שבולה, אברי ק', אף הוא מפעילי "הבריחה", מי שהעביר אותי בראשונה מסלובקיה להונגריה, אמר לה לפני שחציו את הגבול לאוסטריה: "הביתי בפעם האחרון אל הונגריה. אני מקווה שאתה וגום את לא נשוב לעולם אל הארץ הזאת". ואשר בן-נתן, הוא ארתור, מבכירים מפקדי "הבריחה" באירועה והחולש על וינה ואוסטריה כארץ מעבר לדובות, מעיד על עצמו:

"לפני שעליינו על הספינה ניקינו את נעלינו מעפר אירופה; לא רצינו לקחת את הטומאה הזאת אתנו".

אנשים נפרדו מערי מולדת, משפה, מחיים שלמים. לא פעם הייתה הפרידה קשה מאוד. אספני מונולוגים רבים, קורעי לב לא פעם, החל באהבת היערות העבותים והכהים ההם, דרך אמידת שלום לעיר עתיקה ומגדלית שבה מולדת, וכלה בהכרזה כמו - "אני אהבת את הספרות הפולנית". והמשיכו בנתיבי "הבריחה" אל ארץ אחרת שבה יכולים להתחיל מחדש, לאחר הפצע ההוא.

בקור הנורא של ינואר שנת 1948 עברתי את הגבול ההונגרי-אוסטרי, בחברות צעירים וצעירות, חברי מנועות נוער ציוניות, לעבר וינה. רוכם כולם היו ניצולי שואה, מצולקים, אחרים ממשפחות. חצינו את הדנובה. איש "הבריחה" העביר שקט ובה כנראה סיגריות וקפה, שוקולד ושימורים, לידי קצין אוסטרי שניצב בפתח ה"בודקה" במחצית הגשר. עם ערב הגענו ל"רוטשילד שפיטאל", מחנה המعبر של הבריחה בדרך דרומה, אל חוף הים התיכון. אלף נחתסו שם. אני זכר את ריח המסדרונות והחדרים המוארים חלושות - עירובת של עשן סיגריות, סבון קרובלוי, נפטליין, ריח פחים תנודים בוער וחורף.

כמה ימים ולילות היה שם. הפגישה הזאת חזרת ונזכרת בכל שכחתמי מאז. אחד מפעלי הבריחה בוינה הביא אותו, בערב הראשון לבואי, לאחד האולמות. הוא פתח את הדרلت. המדאות היו מצועפי עשן. מצאתי עצמי בעיר מיניאטורית ובה שלוש קומות של דרגשי-עץ, מודנים ושמיכות צבעאות; ובה מאות גברים ונשים, רוכם עיריים. הם היו עסוקים בשלהם - שיחקו שח-מט או קלפים, בישלו משהו, החליפו משהו בשוק-שחود זעיר, אכיוון עד דחמים. בקצת האולם זימדה קבוצת נערדים שיד עם ארצי-ישראל, מפני מדין מקומי.

רוכם דיברו בשפות שלא הבנתי - יידיש, פולנית, הונגרית, רומנית. אך נמצא בינם אחד, וילנאי בוגר בית הספר "תרבות", שדיבר עברית טוביה, אולי טוביה מרדי, קצר מליצית לפיו מושגינו. הוא שאל אותו אם אני מכיד את פרידמן הגדר בתל-אביב, ואמרתי לו כי ובאים באדצנו הפרידמנים, ברוך השם; ופתאום מצאתי עצמי מוקף וכלוא באחי הלא-ירושים. אז סיירתי להם על הארץ שבה נולדתי, על הארץ שאליה הם הולכים.

בחדרים האלה מצאתי עייפות נוראה וכаб לא מרפא Bender ערות גרויה ותשוקת חיים עזה, נדחתת ונתקתקת, חולמת שהוא אחר מאוד. אנשים שאיבדו הכל לא איבדו את גאותם ואת דצונם להיות ארוניים לאורלים. לאחר שנות פרידה ארכות פרחו שם אהבות רבות; לא מעט תינוקות נולרו אחד כך בקפריסן. לא פעם הייתה שומע צעקות בלילה. מישאו נעור בסיטוט. והיתה שם גם הדממה הגדולה של שפת היידיש שרוב דוברייה אבדו ואיים. והיו מדיבות על שווה-פrootה ועלבונות שאינם משוערים מראש. לא פעם שאלתי את עצמי - מה עשוות המילים לא אלה שדיברו אותן?

מחנה הבריחה רוטשילד-שפיטאל בוינה היה לגביהם סיפור האחוות ב' מאוז. ערבית לאחר, למשמע איזו מריבה שהתרחשה שם, מלאה בכி, אמרתי לידידה שפגשתי בדרך ההיא - "זה ממש גיהנום". היא הביטה בי בעינה האפלות ואמרה: "אם אני טועה אתה משורר. משורר חייב לבחור בזיהירות את המילים שלו. הגיהנום הוא שהוא אחד". נערה יפה ומקועעת. דברה לא מרפה מני - "הגיהנום הוא שהוא אחר". יש להזיהר מהזונית המילים. למדתי משהו.

ומוינה הם המשיכו הלאה. הם היו גיבורי "קריאת הים", הם והילדים שערכו את כל הדרך ההייא הם והקשישים יותר שהצטרכו למסע. הם היו גיבורי ההעפלה, היא עלייה ב', "העלייה הבלתי-ligeלית" בפי השליטים. והם לחמו על צפוני "הצי שלנו" מול הצי הבריטי ופרצו מצור. הם גורשו למספריסין. ומהם שהוחזרו, כעונש, לאירופה בימי הוויזון האוטומטי שהם כאשר ממשלה בריטניה, ממשלה "הספר הלבן", שיעורה בטקשווה שניתן לעצור את האנשים האלה.

הם היו הפליט היוצא בראש המערכת. הם גם לחמו בשדות הקרב של מלחמת העצמאות, בצד בני הארץ והעלים שקדמו להם.

תנוועת ההעפלה לארץ לא הייתה מתקיימת ללא אחווה הבוגרת, תנוועת "הבריחה". אך תנוועת "הבריחה" לא הייתה בא להעולם, כפי שהיא, אלמלא הספרינות שהיכנו לנוטשי אירופה בחופי הים התיכון, ללא ארץ-ישראל כיעד, כאבן-שואבת. לא הייתה זו סתם הימלטות של בודדים אשר תישאם הרוח, אלא תנוועת עם מאורגנת, תנוועת עם השב לבתו. זו גROLתה של תנוועת "הבריחה" וכזאת תיזכר בקורות עמנוא.

כל הימים הם

MBER MAKARIM

קובץ "משואה" ל'

עורך: יואל רפל

משואה – מכון ללימודי השואה   **משרד הבטחון – ההוצאה לאור**